

O DEZBATERE DESPRE NAȚIONALISM ÎN ISTORIOGRAFIA MAGHIARĂ

Ábrahám Barna

La sfârșitul anilor cincizeci s-a declanșat o discuție asupra interpretării luptelor așa-numite naționale, pentru independență, din secolele XVII-XVIII, asupra definirii naturii lor de clasă, dar problematica s-a lărgit curînd, extinzîndu-se și asupra rolului conștiinței naționale și patriotice în istorie.

Defășurîndu-se în anii consolidării regimului comunist al lui János Kádár, argumentele și contraargumentele au apărut, să spunem, "în veșminte religioase", bazîndu-se pe aserțiunile lui Marx, Engels și Lenin (probabil un rol au jucat și ideile lui Lukács, dezvoltate de exemplu în "Geschichte und Klassenbewusstsein").

Cu toate acestea, actualitatea și greutatea problemelor apărute, credem, nu s-au diminuat în cursul deceniilor ulterioare, iar metamorfoza politică a Europei centrale și răsăritene îndeamnă probabil la o nouă reluare a discuției, de această dată, pe un plan mai larg, internațional.

1. Locul luptelor de independență din Ungaria în istoriografia maghiară în ultimii o sută de ani

În epoca dualistă luptele antihabsburgice din secolele XVII-XVIII deveneau elemente accentuate în propaganda antidualistă a partidului independentist, completîndu-se cu idealizarea războiului de la 1848-1849. Kálmán Thaly nu s-a dat înapoi nici de la crearea unor balade ale curuților¹ "originale" pentru a dovedi simțirile patriotice ale poporului de atunci. Ca reacție împotriva acestei tendințe, Gyula Szekfű dezvoltă o altă teorie, în virtutea căreia fenomenul istoriei maghiare se remarcă printr-un atașament treptat la "sfera culturală creștino-germanică", înlocuindu-i pe Francisc Rákóczi și Ludovic Kossuth cu Ștefan cel Sfînt și Ștefan Szechenyi în pantenorul națiunii, restituind tradiții "labanțiste"², și influențînd în mod determinant gîndirea publică în anii douăzeci-treizeci ai secolului nostru (vezi "A magyar állam életrajza" [Biografia statului maghiar] și "Három nemzedek. Egy hanyatló hor története" [Trei generații. Istoria unei epoci decadente]).

În schimb, concomitent cu ascensiunea fascismului german și cu perceperea pericolului pe care îl prezenta Uniunea Sovietică pentru Europa centrală, luptele de independență ale maghiarilor deveneau din nou elemente de propagandă, puse acum în slujba politicii de front popular, inițiată de partidul comunist ilegal (o lozincă a mișcării - "între două pagini" - decurgea și ea din literatura patriotică a

secolelor XVII-XVIII). În 1942 Aladár Mód a publicat o serie de articole intitulată "Négyszáz év küzdelem az önálló Magyarorszáért" [O luptă de patru sute de ani pentru Ungaria de sine stătătoare].

După cotelura politică de la 1948, aceste mișcări istorice deveneau elementele centrale în concepția istorică a conducerii partidului comunist (oficial Partidul Muncitorilor Maghiari). În relațiile încordate cu țările apusene și cu Iugoslavia, luptele istorice împotriva agresorilor de la vest (Habsburgii) și de la sud (Turcii) se confundau cu luptele de clasă, obligatorii în optica marxistă. Pornind de la opera lui Aladár Mód, Mátyás Rákosi - conducătorul partidului - a susținut ideea că numai țărani și muncitori, timp de o mie de ani, au apărat patria cu arma în mână (paralel cu lupta de clasă). Ei întrupau adevăratul patriotism, spre deosebire de aristocrați, de nobilii trădători. Astfel, în anii 1848-1849 se mai realiza o alianță națională între țărâtime și nobilimea mijlocie, iar Republica sfaturilor de la 1919 se încadra în linia luptelor de libertate și a revoluțiilor începând cu epoca Bocskay (1604-1606) (vezi "Rákosi Mátyás és a magyar történettudomány" [Rákosi Mátyás și istoriografia maghiară]).

Cum este cunoscut, epoca lui Rákosi s-a sfârșit cu revoluția de la 1956, a cărei lozincă a fost "Cine e maghiar, ține cu noi", dând unor istorici de gândit în ce privește rolul elementului național în istorie. Erik Molnár, academician, directorul de atunci al institutului de istorie era unul dintre aceștia. Necesitatea recenzării sale a figurat și în tezele de partid în anul 1959, în care se scotea în relief naționalismul ca cel mai mare pericol în viața cultural-ideologică maghiară.

2. Poziția lui Erik Molnár. Schimbări de semnificație ale vocabulelor "națiune" și "patrie" în interpretarea faptului istoric

După lungi antecedente, între anii 1959-1962 Erik Molnár s-a pronunțat, în prelegerile și articolele sale, împotriva concepției schematice mai sus amintite, formulată de conducătorii partidului. Condamnând carența istoriografiei maghiare, anume că nu s-a mai elaborat o istorie ideologică, el a schițat evoluția termenilor de "națiune" și de "patrie" în istoria maghiară. Socotim necesar să rezumăm - cât se poate de scurt - acest proces de mare anvergură.

În secolele timpurii ale evului mediu maghiar (sec. XI-XII) "națiunea" era o corelație lingvistică (NEMZet = GENERAție). O lege a regelui Coloman vorbește despre "slugi din oricare națiune". "Patria" [haza] indica domiciliul și împrejurimile lui cele mai apropiate (vezi: hazamegyek = mă duc acasă).

Începând cu a doua jumătate a secolului XIII, odată cu organizarea societății pe baze statale și cu înființarea comitatelor nemeșești, "națiunea" se restrânge la comunitatea nobililor. O diplomă regală din secolul XIV amintește de "statul națiunii maghiare". În acest sens, documentele vorbesc, în general, despre onoarea, gloria, renumele regelui și al națiunii. În schimb, semnificația "patriei" se lărgea: patria tuturor nemeșilor. Vladislav al II-lea a convocat nobilimea la arme împotriva lui Doja "în apărarea patriei".

Cu toate acestea, în urma expansiunii imperiului otoman apărea și ideea unei patrii comune, deasupra claselor sociale (pentru prima dată, într-o scrisoare a lui Ion Viteaz, cancelarul lui Iancu de Hunedoara, la mijlocul secolului XV), în favoarea căreia toți locuitorii - adică și țărani - trebuie să contribuie în cea mai mare măsură. Ioan Zapolia - deși a oprimat el însuși războiul țărănesc - s-a plîns în anul 1540, că "țaranul, căutîndu-și mereu cîștigul lui privat, trădează patria sa, dacă așa se desfășoară evenimentele".

Dar țărănimea nu accepta teoria patriei comune. Ideologia mobilizatoare a oastei populare din timpul lui Iancu de Hunedoara, ca și în anul 1514 era apărarea credinței creștine comune. Gheorghe Doja a numit armata sa "benedicta gens cruciferorum", "sancta turma et benedictum conventiculum", față de nobili, socotiți păgîni și infideli.

La începutul secolului XVII taxele, încălcarea legilor date de administrația habsburgică, ca și ravagiile și jafurile mercenarilor lor, opuneau nobilimea puterii de stat centrale. Sloganul insurecției lui Bocskay - "pro patria et fide" - indica dubla aspirație a insurgenților: pe de o parte, apărarea religiei reformate față de contrareformă, iar pe de altă parte, restituirea libertății nemeșimii (cum dezvoltă proclamația de la 1605: unul din cele mai de seamă libertăți ale regatului maghiar este, "ca oricare domn și nobil să stăpînească liber pe moșiile lui"). Iar sarcinile și abuzurile puterii centrale, absolutiste, slăbeau posibilitatea exploatării țaranului.

Fără îndoială, aceste obiective nu puteau să cîștige aderența țărânimii la lupta armată. De aceea, conducătorii nemeși extindeau conceptul de "națiune" la comunitatea durabilă a nemeșimii și iobagimii maghiare (în sens etnic). Bocskay a vorbit despre "sarcinile tuturor ungarilor creștini și ale tuturor ungarilor adevărați, față de patria și națiunea lor" (iar în apelul către orașele germano-slovace nordice figurează numai "dulcea patrie a noastră, Hungaria", adică patria comună a tuturor "Hungari"-lor, propagată demult.

Ca rezultat al insurecției, strămutarea iobagilor a fost acordată comitatelor nemeșești, libertatea nobilimii fiind întărită într-adevăr.

Iobăgimea maghiară nu accepta (deocamdată) ideea solidarității etnice, suprasociale, dar - constrînsă de teroarea incursiunilor turcești ca și de cea a mercenarilor apuseni și maghiari, ea și-a însușit ideea patriei comune. În timpul răscoalei de la 1631-1632 (condusă de Petru Császár), țărani vorbeau de "sărmana, săraca patrie a noastră" [szegény hazánk], aliindu-se cu iobagi slovaci și ruteni. Ideologia primitivă de la clasa conducătoare s-a îndreptat împotriva aceleiași clase - ca și în anul 1514 (această interpretare se va dezminți în cursul dezbaterii). Totodată, concepția reală a nobilimii se dezvoltă în următoarea frază: "După libertatea patriei noastre, toți [iobagii - n.n.] trebuie să le facă plăcere moșierilor lor". La urma urmei, la sfîrșitul secolului, țărănimea accepta și ideea comunității etnice, bazîndu-se pe nedreptățile identice suferite din partea absolutismului habsburgic (aceste prejudecii se socoteau ca abuzuri ale națiunii străine, germane, autoritare). Ostașii-iobagi se considerau ca parte organică a patriei comune, deci și a libertății ei (vezi rîndurile

unui cîntec ostășesc: "Ne-a plăcut a fi curuț / Am primit ca o nouă / Am crezut, că ne cîștigăm libertatea / Apărăm și eliberăm patria noastră sărmană). Doar cîteodată se considerau patrioți adevărați, spre deosebire de domni, trădători, care s-au sustras de la lupta comună.

Speranța acestor soldați era ireală de la început: conducătorul ultimului război, Francisc Rákóczi al II-lea a revendicat restituirea libertății glorioase sau nobile a țării, deși mai târziu le-a promis și iobagilor luptători emanciparea.

În a doua jumătate a secolului XVIII țărănimea mai aștepta de la curtea de la Viena ajutorul împotriva moșierilor, fără nici un conținut "național" sau "patriotic". În schimb, nobilimea i-a reproșat reginei Maria Tereza - în timpul promulgării decretului urbarial (1767), că nu "respectă libertatea națiunii".

În epoca reformelor (1825-1848) semnificația "națiunii" se lărgea mai mult sau mai puțin în sens burghez. Dar - spre deosebire de Franța - în Ungaria națiunea burgheză a fost făurită de păturile feudale, care au admis țărani și burghezi "în șanțurile constituției".

În anul 1867 a pornit o dezvoltare burgheză deformată, plină de rămășițe feudale, controlată de aristocrația "istorică" și marele capital. Nici egalitatea în fața legii, nici votul universal nu se realizau - ideologia națională burgheză și sentimentul patriotic rămîneau exprimări ale intereselor de clasă.

În anii treizeci ai secolului nostru frontul antifascist național a fost germenul națiunii socialiste, care se formează astăzi (adică în anii cincizeci-șaizeci). Conținutul acestuia consta în respect și mîndrie față de tradițiile progresiste ale muncitorimii și poporului lucrător, iar pe de altă parte, în internaționalism proletar. Și care este viitorul îndepărtat? Aceasta este societatea-lume cu o singură limbă internațională.

3. Argumentele lui Erik Molnár împotriva evaluării tradiționale ale luptelor "naționale" pentru independență

Ce concluzii a tras Erik Molnár din spusele de mai sus? Țărănimea - sub conducerea unui aristocrat ambițios sau jignit în interesele sale de stupiditatea Curții - s-a răscolit împotriva nobililor, care - în favoarea moșiilor sale - a întors ura țărănească împotriva puterii habsburgice. Adică, iobagii luptau în afara intereselor de clasă, iar nemeșii la fel, de fapt avînd nevoie de puterea regească împotriva țărănilor. Pînă la dieta de la Onod (1707) nimic nu dovedește vreo intenție de independență statală (doar detronarea Habsburgilor în anul 1849 s-a realizat prin presiunea poporului din Debrețin). Țărănimea s-a înșelat în fiecare caz, situația ei agravîndu-se după victoriile parțiale ale mișcărilor.

Pe plan teoretic: într-o anumită epocă, ideile dominante ale unei societăți sînt cele ale clasei conducătoare (vezi Marx, *Ideologia germană*). Iobăgimea (ca și nobilimea) posedă conștiința falsă (în sens filozofic), primită de sus. Înaintea erei socialiste, teoria unei patrii comune, deasupra claselor sociale este teza clasei conducătoare feudale sau burgheze pentru înșelarea lucrătorilor (dar și a lor însele). Totuși această conștiință falsă în anumite perioade burgheze poate să joace

un rol progresist: lupta pentru independența statală în fine oferă și mai bune condiții pentru lupta de clasă a muncitorimii împotriva burgheziei ei naționale. Așadar, ideea națională burgheză în Ungaria era progresistă între sfârșitul secolului XVIII și anul 1867 - făcând abstracție de chestiunea naționalităților. După părerea lui Engels, pactul dualist a asigurat măsura necesară a independenței naționale pentru declanșarea luptei interne de clasă (în prezent, vezi rolul progresist al ideii naționale burgheze în țările din lumea a treia). Într-o altă situație burghezia unei țări dezvoltate subordonează interesele naționale intereselor unei alte țări mai puternice - așa s-a întâmplat în Ungaria față de Germania nazistă sau în Italia de astăzi față de SUA. Apărătorul intereselor naționale este acum clasa muncitoare prin politica de front popular.

Aceste cazuri nu modifică faptul că națiunea adevărată - cea socialistă - se făurește exclusiv în condițiile socialismului. Cum se spune în *Manifestul comunist*, muncitorii nu au patrie, de unde reiese că nici țărani medievali nu au patrie. Pe scurt: Mátyás Rákosi a falsificat brutal istoria, a făcut concesii naționalismului mic-burghez, condamnând istoriografia maghiară la abordări dogmatice, neglijând istoria, și dînd logica istoriei peste cap: țărani apărau patria exploataților - de la care nu primeau nimic -, iar domnii - care beneficiau de toate - trădau de fiecare dată. De fapt, în conștiința nobilimii înalta trădare s-a comis în favoarea iobagilor (ca și în anul 1514), pactizările cu Turcii sau Habsburgii fiind fenomene naturale.

Tradițiile progresiste ale istoriei maghiare se leagă nu de tradițiile ideologice, ci de eforturile și luptele reale ale poporului lucrător.

4. Argumentele adversarilor

Tezele lui Erik Molnár au stîrmit imediat un val de răspunsuri, de argumente diferite, pro, dar mai ales contra academicianului. Neîndoielnic, acum nu putem să prezentăm toate elementele apărute în cursul dezbaterii; ne angajăm aici numai în gruparea și rezumarea opiniilor cele mai caracteristice.

S-a pus sub semnul întrebării procedeeul, care a privat țărănimea feudală de patria sa. Iobăgimea era apăsată de exploatarea internațională numai într-o mică măsură: dijma pontificală și tributul pentru un rege străin, în cazul unei ocupații. Situația ei nu este identică cu cea a muncitorimii industriale; cum să tăgăduim dreptul ei de apărare a patriei [ideile lui Sándor Balogh - Péter Simon]? Numeroși cercetători i-au reproșat lui Erik Molnár unilateralitatea și exclusivitatea gândirii lui, remarcînd că el combate dogmatismul pe baza unor noi dogme. Nu trebuie uitat, că în anumite epoci (d.e. pe la 1848) existau două concepte de "națiune" și "patrie": cel nemeșesc, dar și cel plebeian-popular (moștenitoarea acestuia din urmă este clasa muncitoare [Dézso Nemes]). Dacă burghezia reacționară folosește ideologia națională într-un fel reacționar, asta nu înseamnă că poporul a renunțat la partea sa proprie.

Pal Pach Zsigmond a definit esența "patriei sărace" în următoarele: apărarea condițiilor, posibilităților de viață la nivel local împotriva agresorilor străini;

îmbunătățirea acestora, dezvoltarea economică, transformarea patriei domnilor în patria poporului. Péter Simon a arătat, că Reforma - neglijată de Erik Molnár - a adus democratismul, ca și elemente burgheze în ideologia națională a nemeșimii, adică nu este adevărat că naționalismul secolelor XVI-XVIII ar fi fost cu totul feudal. De fapt, revoluția pașoptistă a fost pregătită de mult.

Nemeșimea nu este unitară în secolele XVII-XVIII: atunci s-a născut nobilimea de curte [Dezso Nemes], iar pe de altă parte, luările de poziție se defineau și în funcție de apartenențele lor [László Nagy - István Otta].

László Benczédi a atras atenția asupra faptului, că Ungaria în secolul XVII era apărată de ostași profesioniști, printre altele și nobili declasați. Erik Molnár nu s-a ocupat de problematica păturilor mijlocii feudale, deși ele poartă conștiința de patrie și națiune, tradițiile habsburgice, pe care le transmiteau către țărănime (iar în timpul lui Rákoczi poporul s-a răsculat fără intermediari).

În ceea ce privește indolența nobilimii și țărănimii față de independența țării, Endre Arató a evidențiat faptul că, despotismul asiatic turcesc era o mult mai mare primejdie pentru iobagi, decât exploatarea feudală. De asemenea, László Nagy și István Otta au subliniat, că iobagul făcea diferența între sarcinile și violența feudale și jafurile, omorurile, încartiruirile mercenarilor străini (l-au citat pe Lenin, anume: proletariului nu-i sînt indiferente condițiile politice, sociale, culturale ale luptei sale, inclusiv soarta țării sale).

La începutul secolului XVII nici nemeșimea nu a rămas impasibilă ca urmare a pustiirilor turcești (necombătute de Habsburgi), a celor făcute de ostașii imperiali, a situației dezavantajoase a Ungariei în cadrul imperiului, a reglementărilor defavorabile ale comerțului, a proceselor de înaltă trădare. Așadar, nobilimea a fost alungată în tabăra rezistențelor de puterea habsburgică [László Nagy - István Otta], mișcările (după mărturiile izvoarelor) nu au pornit ca răscoale țărănești [Sándor Balogh - Peter Simon]. În perioada respectivă făurirea statului național neatîmplat era singura cale a ridicării țărănimii: deși exponenții acestei idei erau tocmai aristocrații maghiari. Chiar dacă numai o minoritate a iobăgimii participa efectiv la lupte, totuși trebuie să evaluăm interesele sale reale pe baza intereselor sale istorice obiective și nu după comportarea sa instinctivă [Aladár Mód]. Nu este adevărat, că nobilimea despărțea noțiunile de "patrie" și "națiune" de ideea statului: Bocskay, Bethlen, Thököly militau pentru alcătuirea statului de sine stătător [Dezso Nemes].

Mulți autori s-au ocupat de revoluția de la 1848. Dezrobirea și împrăștierea iobagilor, legea naționalităților (1849) au servit cauza progresului (revoluțiile burgheze slujesc în general și dezvoltarea țărănimii). Așadar, solidaritatea între clase avea baze reale [Endre Arató, Aladár Mód, Péter Simon].

Ideea națională nu și-a pierdut cu totul conținutul ei progresist nici după 1867: pe lângă elementele deznaționalizatoare, maghiarizante, a supraviețuit și un naționalism maghiar "de mică națiune", ca efect al dependenței de Curtea de la Viena [Péter Simon].

În sfârșit, câteva probleme mai generale: Aladár Mód a amintit poziția lui Lenin, după care formarea națiunilor de sine stătătoare este o parte obiectivă a dezvoltării sociale: așadar aspirație la independență, la stat național este o condiție a ascensiunii asupriților. Ca urmare, idealurile patriotice și de independență sînt asimilate de clasele lucrătoare nu numai ca o tactică de înșelare burgheză, ci și ca rezultat al luptei lor, determinată de anumite condiții naționale, și ca atare, se împotrivesc interpretării burgheze, reacționare a națiunii și a patriei.

Cît despre "conștiința falsă": ideea patriei comune, a comunității naționale se poate considera astfel numai din punct de vedere gnoseologic; în evaluarea politică trebuie să pornim de la firea asupritoare sau asuprită a unei anumite națiuni. Și Lenin le-a permis socialiștilor apărarea patriei împotriva unei țări asupritoare. Urmîndu-l pe Erik Molnár, ștergem deosebirea dintre războaiele drepte și cele nedrepte [László Nagy - István Otta].

Endre Kálmán a refuzat și el următoarea aserțiune a lui Erik Molnár: "Analiza cauzală a progresului istoric întrece logic evaluarea evenimentelor istorice față de progresul social. Articolul de mai sus nu se ocupa de chestiunea evaluării". Aceasta este o absurditate: evaluarea unui eveniment constă - în mare parte - tocmai din revelarea cauzelor lui. De altfel, constatările lui Erik Molnár conțin elemente apreciative, combătute ca atare de adversarii lui.

István Sotér a avertizat, că ideea națională - cînd se ocupa de problematica socială - nu privește direct interesele clasei conducătoare (iar fiind privată de acest conținut social ea duce la exclusivitate, rivalitate politică și naționalism). Fără această premisă literatura popoarelor din Europa centralo-răsăriteană devine o literatură a înșelării - dar ideologia națională joacă un rol relevant (vezi opera lui Pușkin, Tolstoi, Petöfi sau Zgismond Móricz). Pornind de la teza lui Erik Molnár, trebuie să alegem una din două evaluări: ori poezii antifeudali (Kölcsey, József Eötvös, Petöfi) militau pentru noile forme ale exploatării și pentru asuprirea naționalităților, cînd prezentau mizeria țărănimii, ori - sprijinind aceste noi forme - ei deveneau fruntașii viitoarei societăți fără clase (de fapt nici una, nici alta nu este corectă).

V. Răspunsul lui Erik Molnár și noi reacții

Erik Molnár a afirmat din nou că nu s-a ocupat de chestiunea propășirii sociale, fiindcă istoriografia marxistă nu a mai expus teoria evaluării evenimentelor istorice.

Aplicînd o grilă partinică ("la toate evaluările evenimentelor să ne situăm direct și deschis pe poziția unei anuite păтури sociale" cum spusese Lenin), pentru perioada precapitalistă ne lovim de contradicții: aici reprezentantul progresului este clasa exploatătoare: pînă la revoluția socialistă există contradicția dintre progres și interesele directe ale claselor lucrătoare (Engels). Țărănimea engleză în secolul XVI și cea franceză în secolul XVII se împotriveau forțelor progresiste.

În ceea ce privește asuprașirea națională a Ungariei în secolul XVII, aceasta nu se probează deloc. Dinastia habsburgică avea o cultură spaniolă, sau mai bine zis, una iezuito-catolică poliglotă. Ea percepea taxe, acorda monopoluri, slobozea mercenari - de obicei străini - asupra poporului - ca și toate puterile absolutiste din epoca respectivă. De fapt, toate acestea erau greutatețile necesare propășirii sociale; de altfel, ele nu apăseau Ungaria mai tare decât celelalte provincii.

El a refuzat acea măsură de conștiință, pe care adversarii au atribuit-o țărănimii feudale (țărănimea trage concluzii teoretice complicate, și pe baza acestora încheie pacte cu nemeșimea antihabsburgică, cîștigă concesii etc.), cu toate că proletariatul însuși împlinește acest rol politic numai prin partidul său.

Provincialismul "kurut-labaņ" al istoriografiei maghiare a creat lupte de independență din răscoale antifeudale ale epocii, umbrind faptul, că asuprașirea națională nu este o specie a asuprașirii, ci un fel caracteristic al asuprașirii de clasă; deosebiri etnice între clasele adversare nu mai nuanțează exploatarea însăși (vezi schimbarea din Boemia după 1621). Istoricii, în dezbaterile lor, au luat de bună ideologia consemnată în documente, în loc de a releva cauzele adevărate, ascunse, interesele de clasă (apărarea patriei dulci a însemnat dorința de jaf pentru căpitanul de "hajdu"³, ură antifeudală pentru Petru Császár, restituirea libertăților, privilegiilor nemeșești pentru Francisc Rákóczi).

Într-un articol contrar s-a dezvăluit schematismul gîndirii lui Erik Molnár: el privește clasele sociale nediferențiat. Dacă o grupare exploatoare este progresistă, atunci și întreaga clasă este la fel; pe de altă parte, toate acestea nu trebuie să excludă categoric progresivitatea luptei exploataților (țărani englezi militau pentru forma capitalistă a fermelor).

Aprecierea activității imperiului habsburgic, este la fel de simplistă. În realitate, acest conglomerat nu asigură nici dezvoltarea unității naționale, nici a celei economice (colonizînd Ungaria); el a distrus independența unor țări de mare trecut (Ungaria, Boemia, Polonia). Pe această cale putem să legitimăm toate războaiele de cucerire, doar exploatarea absolutistă se extinde și asupra teritoriului ocupat. Taxele, monopolurile stoarse din țară n-au slujit la apărarea antiotomană (căci marea politică se făcea pe teatrele din Europa apuseană).

Pustiirile lui Basta sau Wallenstein n-au servit la propășire; de altfel, regimul centralizat al principilor ardeleni nu s-a lovit de nemulțumiri. Realitatea absolutismului maghiar a lipsit nu din cauza rezistenței pretinse a nobilimii, ci în urma slăbiciunii burgheziei.

În fine, s-a dovedit că nobilii (și țărani) antihabsburgici îi considerau pe aderenții împăratului drept trădători [László Nagy - István Otta].

Într-un articol s-a arătat, că activitatea claselor exploatoare - în general - rămîne înăuntrul intereselor sale strîmte; clasele ascendente nu trebuie să se mulțumească cu o propășire perfectă. Bismarck i-a unit pe nemții asuprașiți, a promovat progresul economic, dar adepții lui Marx și Engels luptau împotriva lui, pentru că ei doreau o unitate germană democratică, progresistă.

Progresul social nu echivalează cu dezvoltarea forțelor de producție! Totodată, dezvoltarea economică are concomitent mai multe drumuri. Teza despre contradicția dintre dezvoltarea producției și interesele directe ale claselor asuprite nu înseamnă deloc că iobăgimea nu este interesată direct în răsturnarea feudalismului, adică în gradul următor al propășirii sociale, care fapt, este dovedit de luptele constante împotriva orînduirii și așezămintelor feudale. Erik Molnár - ca și Lassalle pe vremea aceea - socotește reacționară lupta iobăgimii în războiul țărănesc de la 1525-1527. În schimb, Mehring a constatat, că revendicările țărănimii se încadrau în linia dezvoltării burgheze.

Dificultatea în ochii lui Erik Molnár consta în regula generală, în virtutea căreia iobagii nu doreau eliberarea producției capitaliste, ci scuturarea jugului feudal (și asta pe bazele Bibliei sau a legilor vechilor regi). Dar prin aceasta nu erau antiprogresiști [Endre Kálmán].

6. Epilog

Cu aceste articole intensitatea dezbaterii a scăzut, iar după anul 1967 a urmat o nouă etapă axată pe conștiința maghiară națională actuală, cu contribuțiile unor scriitori, ziariști, critici. Pe plan istoriografic se distinge cartea lui Jenő Szucs: *Nemzet és történelem [Națiune și istorie]* ca un corolar al aplicării tezelor dezbătute pînă atunci.

Fără intenția prezentării acestei lucrări, cităm numai un singur gând din capitolul "Kettos igazság a történelemben?" [Adevăr dublu în istorie?]:

[În sînul istoriografiei burgheze] "existau «istoriografii naționale», dar nu exista «istoriografie» în sensul strict al cuvîntului. Să ne închipuim fizica structurată în jurul unor noțiuni care diferă la Budapesta, la București, la Praga, ca și la Moscova, la Paris, la Londra etc. [...] Putem să vorbim despre o istoriografie marxistă numai dacă ea lucrează cu categorii ale căror semnificații sînt identice printre marxiștii din Budapesta, București, Praga, ca și cei din Moscova, Paris, Londra etc."

Știm foarte bine ce a însemnat "istoriografia marxistă" în această regiune a Europei. Dar fiecare nou curent va urma în viitor, valabilitatea acestor rînduri, credem, nu se va atenua.

1 Ostași în luptele antihabsburgice între anii 1670-1711

2 Aderenți ai Habsburgilor, adversari ai curușilor.

3 Însoțitori înarmați pe lîngă turme de vite, mercenari ocazionali.